

ne, vel ostensione evidenter insinuat, malum non posse esse nisi in re bona: ubi etiam, licet abs urdum videatur, manifeste dicitur esse malum quod bonum est.

Quod ex præmissis sequitur, scilicet quod cum dicitur malus homo, dicitur malum bonum.

EX quo colligitur, nihil aliud significari, cum dicitur homo malus, nisi bonum malum. Unde Augustinus in Enchir. (ut sup.) subdit: „Quid est malus homo, nisi mala natura? Quia homo natura est. Porro si homo aliquod bonum est, quia natura est; quid aliud est malus homo, nisi malum bonum? Tamen cum duo ista discernimus, invenimus, nec ideo malum, quia homo est; nec ideo bonum, quia iniquus est: sed bonum, quia homo; malum, quia iniquus. Omnis itaque natura etiam si vitiosa sit, inquantum natura est, bona est; inquantum vitiosa est mala est.

Quæ regula Dialecticorum de contrariis fallit in his, scilicet bono, & malo.

IDEOQUE in his contrariis quæ mala, & bona vocantur, illa Dialecticorum regula deficit, qua dicunt, nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus enim porus, aut cibus simul dulcis est, & amarus; nullum simul corpus ubi album, ibi & nigrum, & hoc in multis, æ pene in omnibus reperitur contrariis, ut in una re simul esse non possint. Cum autem bona & mala nullus ambigat esse contraria, non solum simul esse possunt, sed mala omnino sine bonis & nisi in bonis esse non possunt: & hæc duo contraria ita simul sunt ut si bonum non esset, (5) in quo esset malum; prorsus nec malum esse potuisset: quia non modo ubi consisteret, sed unde oriretur corruptio non haberet, nisi esset quod corrumpetur: quoniam nihil est aliud corruptio quam boni exterminatio. Ex bonis igitur mala orta sunt, & nisi in bonis non sunt; nec fuit prorsus unde oriretur ulla mali natura, nisi ex Angeli, & hominis natura bona, unde primitus orta est voluntas mala.

Epilogum facit, ad alia transiturus.

EX his aperitur quod primo, & secundo supra diximus, investigando scilicet quæ fuerit origo mali, & in qua re sit. Ex bona enim re ortum, & in bona re consistere præmissis testimoniis comprobatur.

Sententia illi qua dictum est, bonum esse malum, opponitur de Prophetia quæ ait: Væ his qui dicunt bonum malum.

AD hoc autem quod dictum est, malum esse quod bonum est, quidam sic opponunt. Si bonum malum esse dicimus, & malum bonum, incidimus in illam sententiam propheticam Isai, v. 20. ubi legitur: (6) „Væ his qui dicunt bonum malum, & malum bonum.“ Igitur si hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus, bonum esse malum, & è converso. Hoc autem Augustinus in eodem Lib. cap. xvi. & xix. determinat, dicens: „Id quod dictum est in prophetia, intelligendum est de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus. Unde qui adulterium dicit esse bonum, in eum cadit illa prophetica destinatio, ut in eum qui dicit, malum esse bonum, vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantum homo est, malum esse, & bonitatem esse iniquitatem, opus Dei culpat, quod est homo; & vitium hominis laudat, quod est iniquitas.“

DIVISIO TEXTUS.

POSTquam determinavit de peccato originali, quod primis parentibus in posteros transit per carnis originem; hic incipit determinare de actuali, quod à parentibus in posteros transit per imitationem operis: & dividitur in partes duas. In prima determinat de peccato actuali quantum ad rationem mali; in secunda determinat de eo ex parte actus, in quo deformitas fundatur, per quam malum dicitur esse actuale peccatum, dist. xxv. ibi; Post hoc videndum est quid sit peccatum. Prima dividitur in duas. In prima determinat de malo, veritatem ostendens; in secunda excludit quamdam objectionem, ibi: Ad hoc autem quod dictum est malum esse quod bonum est, quidam sic opponunt. Circa primum tria facit. Primo dicit de quo intendit; secundo prosequitur suum propositum, ibi: Causa, & origo primi peccati boni extitit; (7) tertio epilogat quæ dicta sunt, ibi: Ex his aperitur quod primo, & secundo supra investigando diximus. Prima dividitur in duas. In prima inquirit causam mali; in secunda subjectum ejus, ibi: Ostensa origine mali, superest videre in qua re sit malum. Circa primum duo facit. Primo ostendit primam causam propriam

mali culpæ, quæ extra genus mali est; secundo ostendit causam proximam, quæ est quasi univoca in eodem genere, ibi: Mala autem voluntas illa Angeli, & hominis causa est etiam malorum subsequentium. Ostensa origine mali, superest videre in qua re sit malum. Hic inquit subjectum mali: & primo ostendit quod subjectum mali est bonum; secundo ex hoc inducit quamdam conclusionem, ibi: Ex quo colligitur nihil aliud significari cum dicitur homo malus, nisi bonum malum; tertio ostendit, in hoc regulam artis dialecticæ fallere, ibi: Ideoque in his contrariis quæ bona, & mala vocantur, illa Dialecticorum regula deficit qua dicunt nulli rei duo simul inesse contraria.

QUÆSTIO I.

HIC quinque quæruntur. Primo. An malum sit. Secundo. Quid est malum. Tertio. Si bonum est causa mali. Quarto. Si malum est in bono sicut in subjecto. Quinto. Si per malum totum bonum corrumpitur.

AR-

(5) Al. in quo esset, prorsus nec malum. (6) Vulgata, „Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum.“ (7) Al. in tertia.

ARTICULUS I.

Ut supra in c. Utrum malum sit. ibi ostenditur.

I. P. quæst. XLVIII. art. 2. & de mal. quæst. IV. art. 6. & cont. Gent. Lib. III. cap. VII. VIII. IX.

1. AD primum sic proceditur. Videtur quod malum non sit. Omne enim quod est, vel est existens, vel est in existentibus: quia vel est substantia, vel est accidens. Sed malum neque est existens, neque in existentibus, ut probat Dionysius IV. cap. de divin. Nomin. Ergo malum non est.

2. Præterea. Omne quod esse dicitur, vel est ens rationis, vel est ens nature. Omne autem quod est ens rationis, vel est existens, vel non existens. Ergo quod non est existens, neque non existens, nullo modo potest dici esse. Sed malum distat ab existente, & adhuc plus distat à non existente, ut Dionysius IV. cap. de divin. Nomin. dicit. Ergo nullo modo potest dici malum esse.

3. Præterea. Deus præhabet in se omnem affirmationem, & negationem, ut in Lib. de mystica Theologia cap. 1. dicit Dionysius: oportet enim omnium positiones in eo ponere, & adhuc omnium negationes in eo negare. Sed malum nullo modo præexistit in Deo. Ergo malum neque est affirmatio, neque negatio. Sed inter affirmationem & negationem nihil est medium, ut in IV. Metaphys. text. XVI. probatur. Ergo malum nullo modo est.

4. Præterea. Quæcumque positio seipsam destruit, impossibile est eam poni; sicut qui negat veritatem, ponit veritatem esse, ut dicit Augustinus Soliloq. Lib. II. & Anselmus de ver. cap. 11. & qui negant demonstrationem, ponunt demonstrationem esse, ut in IV. Metaphysic. text. XXV. dicitur. Sed malum destruit seipsam, ut in IV. Ethic. cap. x. dicitur. Ergo malum non est.

5. Præterea. Unusquisque artifex providus à suo opere propellit malum quantum potest. Sed divina providentia omnia reguntur, ut in I. Libro habitum est. Ergo cum Deus sit omnipotens, ab universo malum omnino expellit. Ergo malum non est. Sed contra. Sicut appetitus non est nisi boni, ita fuga non est nisi mali. Sed multa sunt quæ secundum rectam rationem fugiuntur. Ergo malum est.

Præterea. Nihil discrete prohibetur, neque punitur juste, nisi malum. Sed constat prohibitiones discretas multas esse, & punitiones justas. Ergo constat malum esse.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod Philosophus in V. Metaphysic. text. XIV. ostendit quod ens multipliciter dicitur. Uno enim modo dicitur ens quod per decem genera dividitur; & sic ens significat aliquid in natura existens; sive sit substantia, ut homo; sive accidens, ut color. Alio modo dicitur ens, quod significat veritatem propositionis, prout dicitur, quod affirmatio est vera, quando significat esse de eo quod est; & negatio, quando significat non esse de eo quod non est; & hoc ens compositionem significat, quam intellectus componens, & dividens adinvenit. Quæcumque ergo dicuntur esse entia quantum ad primum modum, sunt entia quantum ad secundum

modum: quia omne quod habet naturale esse in rebus, potest significari per propositionem affirmativam esse; ut cum dicitur: Color est, vel homo est. Non autem omnia quæ sunt entia quantum ad secundum modum, sunt entia quantum ad primum: quia de privatione, ut de cæcitate, formatur una affirmativa propositio, cum dicitur, Cæcitas est; nec tamen cæcitas aliquid est in rerum natura; sed est magis alicujus entis remotio: & ideo etiam privationes, & negationes dicuntur esse entia quantum ad secundum modum, sed non quantum ad primum. Ens autem secundum utrumque istorum modorum diversimode prædicatur: quia secundum primum modum acceptum, est prædicatum substantiale, & pertinet ad questionem quid est; sed quantum ad secundum modum, est prædicatum accidentale, ut Commentator ibidem dicit, & pertinet ad questionem an est. Sic ergo accipiendo ens secundo modo dictum, prout quæstio quærebat, simpliciter dicimus, mala esse in universo. Hoc enim & experientia docet, & ratio ostendit: quia, ut Dionysius probat IV. cap. de divin. Nomin. malum nihil aliud est nisi bonum imperfectum. Si autem nullum bonum esset in aliquo diminutum, omnia bona æqualia essent; & sic pulchritudo universi deperiret, quæ ex gradibus bonitatis colligitur; periret etiam ordo essentialis causarum in partibus universi, secundum quod nobiliora in minus nobilia influunt. In idem etiam rediret inconveniens, si poneretur quod nulla res perfectione sibi debita carere posset: quia tunc esset æqualis stabilitas bonitatis in omnibus entibus, nec essent omnes gradus bonitatis impleti, si non essent quædam bona quæ suis perfectionibus privantur, non possent, & quædam suis perfectionibus privabilia propter distantiam à summo bono.

Ad primum ergo dicendum, quod Dionysius accipit existens secundum primam acceptionem entis, & per hunc modum, malum non est existens, quæ in existentibus; quia neque ipsum est natura quædam in universo, neque est aliquid in existentibus, sicut pars perfectionis ejus. Sic enim procedunt suæ probationes, quibus sigillatim (1) ostendit, in nullis existentibus malum esse; non autem remouetur, quin malum sit in existentibus, sicut privationes in subiecto, ut cæcitas in oculo.

Ad secundum dicendum, quod Dionysius accipit non existens illud quod nullo modo est; & ab hoc quidem magis distat malum quam etiam ab existente; quia in existente malum est tamquam in subiecto, quamvis ipsum malum in se non sit existens; sed à non existente magis absistit, quia simpliciter non existens non potest privationis subiectum esse; nec etiam ipsa privatio est absolute non existens, sed est non existens in hoc, quia privatio est negatio in subiecto, ut in IV. Metaphysic. text. IV. dicitur: cæcitas enim nihil aliud est quam negatio visionis in eo quod natum est videre.

Ad tertium dicendum, quod quamvis negationes omnium creatorum in Deo verissime sunt, propter ejus excessum, tamen nulla privatio in eo est; quia nihil est natum habere quod non habeat. Malum autem dicitur esse secundo modo dictum, ens, sicut ut negatio, non quidem absoluta, sed quæ est privatio; aliter omnia mala essent, quia nihil est à quo aliquid negari non possit.

Ad quartum dicendum, quod Philosophus non dicit simpliciter, quod malum seipsam destruat; sed

(1) Al. ostendit in nullis existentibus, sicut privationes & cetera; inter mediis ommissis. (2) Al. autem, quod

quod malum; si integrum, & perfectum sit, se ipsum destruit: quia non potest esse malum integrum, nisi corrumpatur omne bonum: (3) quo corrupto corrumpitur illud ens quod mali subjectum esse potest: Subjecto autem corrupto, etiam privatio quae in subjecto erat, esse desinit. Unde ex hoc efficaciter concluditur, quod summum malum esse non possit, non autem absolute quod non sit malum.

Ad quintum dicendum, quod providus artifex non expellit ab opere suo malum, nisi salvata conditione sui operis. Dum autem quaedam sint res à Deo creatae de quarum conditione est ut defectum malitiae incurere possint, vel in alia inducere; si simpliciter malum ab eis prohiberetur, destrueretur operis ejus conditio & ideo decet ut mala facere permittat, quarum tamen auctor non est. De hoc (4) autem in I. Libro dictum est.

ARTICULUS II.

Utrum malum sit quoddam ens positivum.

I. P. quest. XLVIII. art. 2.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod malum sit ens, sicut natura quaedam, primo modo accipiendi ens, ut ea quae positive aliquid praedicant. Omne enim genus est natura quaedam: quoniam non entis non sunt neque species, neque differentiae, ut Philosophus dicit, cum tamen omne genus in species per differentias dividatur. Sed bonum, & malum sunt genera aliorum, ut in praedicamentis dicitur. Ergo malum est aliquid positive praedicans.

Præterea. Omne contrarium est natura quaedam: quia contraria in eodem genere sunt, & nihil est in genere, ut species, nisi sit natura quaedam. Sed bonum, & malum sunt contraria, ut in littera dicitur. Ergo malum est natura quaedam.

Præterea. Omnis differentia quae constituit speciem, est aliquid positive praedicans. Sed bonum, & malum sunt differentiae in prima specie qualitatis constituentes diversas species habitus. Ergo malum aliquid positive praedicat.

Præterea. Nihil pugnat, aut corrumpit nisi agendo. Nihil autem agit nisi habeat naturam aliquam. Cum ergo malum corrumpat bonum, & pugnet contra illud, videtur quod malum sit naturam quaedam habens.

Præterea. Omne quod corrumpit, generat aliquid: quia corruptio unius est generatio alterius, ut in I. de generat. text. xvii. dicitur. Sed mali est corrumpere, ut Dionysius dicit. xv. cap. de divin. Nom. Ergo ejus est etiam generare. Sed nihil generat nisi habens naturam aliquam, quam generato tradat. Ergo malum est naturam aliquam habens.

Sed contra. Omne quod est à primo bono, bonum est, cum ex hoc omnia bona sint quod ab eo sunt, ut in Lib. de Hebdomadibus Boetius dicit. Sed omnis natura à Deo est, qui est summum bonum. Ergo malum non est natura aliqua, vel ens aliquid positive dictum.

Præterea. Nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

Præterea. Nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

Præterea. Nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

Præterea. Nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

Præterea. Nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

Præterea. Nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

Præterea. Nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

Præterea. Nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

Præterea. Nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod Avicenna in sua Metaphysica ponit perutilem divisionem quamdam mali, quae ex verbis ejus colligi potest: dicit enim, quod malum dicitur aliquid dupliciter: vel per se, vel per accidens. Per se malum dicitur ipsa privatio perfectionis, quae aliquid malum est; quod etiam à quibusdam malum abstracte sumptum dicitur. Hoc autem est duplex: quia illa privatio vel est privatio perfectionis, quae est necessaria inesse primo rei; & ista privatio in omnibus est malum, ut privatio pedis, & manus, & hujusmodi: vel est privatio alicujus perfectionis secundae, sicut privatio Geometriae, & hujusmodi; & talis privatio non semper culibet est malum, sed ei tantum qui ad eam habendam operam dedit, vel eam habere debet. Malum autem per accidens est duplex: vel id quod est subjectum talis privationis; vel id quod talem privationem in altero causat: & utrumque istorum est malum concretive sumptum. Illud autem quod est subjectum privationis, potest accipi quadrupliciter: quia vel est actio, vel habitus, vel passio, vel substantia. Actio quidem, si privationem debiti finis; & debita circumstantia habeat, rationem mali culpae habebit: & quia ex similibus actibus similes habitus generantur, inde contingit quod habitus ipsi qui ex talibus actionibus relinquuntur, mali sunt, sicut habitus vitiorum. Passio autem privationem habet, per quam aliquid in patiente corrumpitur; & talis passio malum poenae dicitur, vel defectus naturae in illis in quibus non potest esse culpa, nec etiam poena (5): & quia nullum accidens potest esse subjectum alicujus quod privative, vel positive dicatur, nisi gratia substantiae, quae ei subicitur; ideo oportet quod ulterius intelligatur subjectum hujus privationis quae per se malum est, substantia esse, secundum quod dicitur homo malus, & anima mala. Si autem dicatur malum per accidens, quia causat talem privationem, hoc potest esse dupliciter: quia causa privationis debita perfectionis vel est ex parte materiae, quae est indisposita ad perfecte recipiendam virtutem agentis, sicut est defectus in monstis, & in aliis quae ex defectu materiae contingunt; aut est ex parte agentis; & hoc contingit dupliciter: quia vel agens est conjunctum agenti in contrarium perfectionis debita; sicut ignis adurens, & gladius secans; & ex hoc sequitur malum, quod dicitur poena sensus in sentientibus, in quibus culpa, & poena esse possunt, quia tale agens quod privat perfectionem debitam, eo quod conjunctum est, sentitur: aut est agens non conjunctum, impediens influentiam causae perficientis, sicut dicuntur nubes malae, in quantum impediunt lumen solis, ne ad nos perveniat: & quia talis causa non sentitur ex ipsa perfectionis subtractione (cum non tollat perfectionem agendo in id quod privatur, sed magis impediendo agentem, ex hoc quod perfectionem subtrahit, cum remota sit) sed forte sentitur alio modo per accidens, sicut quia nubes videntur; ideo malum quod ex hoc sequitur, non dicitur poena sensus, sed poena damni, in illis tamen quae poenae susceptiva sunt. In malis ergo hoc modo dictis est talis ordo, quod est per se malum, primo dicitur, & omnia alia per relationem ad id: & secundum gradum tenet malum per accidens, quod est subjectum mali, quod dicitur malum ex hoc quod privationem,

quae per se malum est, in se habet: & in tertio gradu est id quod dicitur malum per accidens, sicut causa inducens malum: hoc enim non habet in se de necessitate privationem; sed facit aliquid esse privationem habens. Unde primum dicitur absolute malum, & secundum in ordine ad primum, & tertium in ordine ad secundum. Dicendum ergo, quod malum nominat non ens. Unde illud quod per se malum est, non ponit aliquid; sed dicitur esse ut privatio. Malum vero quod est subjectum privationis, est aliquid positive, sed non ex eo quod malum est; sicut oculus est aliquid, sed non ex eo quod caecus est, quia caecitas non est in eo nisi ut negatio visionis. Quod autem dicitur malum ut causa mali, in se quidem consideratum est aliquid; sed in ordine ad effectum, ratione cuius malum dicitur, etiam privative dicitur. Dicitur enim malum ex hoc quod privationem inducit; & sic etiam ratio non entis in ipsum redundat causaliter, sicut & ratio mali.

Ad primum ergo dicendum, quod genus dupliciter potest accipi. Uno modo proprie, prout praedicatur de pluribus in eo quod quid est; & sic neque bonum, neque malum sunt genera: quia sunt de transcendentibus, quia bonum, & ens convertuntur. Alio modo communiter, ut genus dicatur omne id quod sua communitate multa ambit, & continet; & sic bonum, & malum dicuntur genera omnium contrariorum: quia, ut in I. Physic. text. lxxx. dicitur, omnia contraria hoc modo se habent quod alterum est nobilius, & alterum vilius; ita quod vilius privationem in se includit, sicut nigrum in respectu ad album, & frigidum in respectu ad calidum; propter quod in I. de generat. text. xviii. dicitur, quod frigus est privatio caloris: & per hunc modum semper alterum contrariorum pertinet ad bonum, & reliquum ad malum: unde etiam Pythagoras ponebat duos ordines rerum: unum boni, sub quo colligebat omnia perfecta, ut dextrum, triangulum, & quadrilaterum, & similia; & alterum mali, sub quo ponebat omnia quae imperfectionem implicant, ut sinistrum, feminam, & hujusmodi.

Ad secundum dicendum, quod si consideretur malum per se, sive in abstracto, sic malum opponitur bono ut privatio; si autem consideretur malum per accidens, sicut est in actione, vel in habitu, sic opponitur bono ut contrarium, ut prodigalitas liberalitati, & timiditas fortitudini.

Ad tertium dicendum, quod malum per se, vel abstracte sumptum, non est differentia specifica; sed malum per accidens, vel concrete acceptum: omnia enim moralia ex fine speciem consequuntur. Ex ordine autem ad finem debitum specificatur bona actio, & bonus habitus, ratione cuius bonum differentia specifica ponitur habitus, & actionis moralis; mala vero actio specificatur ex ordine ad finem debitum, cui admiscetur privatio finis debiti, ex quo ratio mali incidit. Unde patet quod non sola privatio specificat malum habitum, & actionem; sed positio ordinis ad finem quemdam cum privatione debiti finis: & sic patet quod malum, secundum quod differentia, non est malum per se, sed per accidens, vel concretive sumptum.

Ad quartum dicendum, quod malum potest intelligi corrumpere dupliciter: vel formaliter, vel effective: sicut enim formaliter albedo facit album, ita etiam formaliter privatio privat, & corruptio corrumpit. Malum vero per se sumptum, est ipsa pri-

vario, vel corruptio: unde non sequitur quod sit ens positive dictum, quia non privat, & corrumpit agendo. Si autem sumatur effective, sic non potest intelligi de malo per se, vel abstracte sumpto, quia privatio nihil efficit; sed oportet ut sumatur de malo per accidens, quod est subjectum, & causa mali: & hoc quidem efficit aliquid, non quidem in quantum privatum est, sed in quantum est quoddam ens quod agere potest; & ideo dicit Dionysius, de div. Nom. cap. iv. quod malum nihil agit nisi virtute boni, & ipsum bonum non posset impugnare, nisi ex boni virtute: nihil enim prohibet unum bonum alterius contrarium esse, ut calor frigoris.

Ad quintum dicendum, quod corruptio, & generatio, quamvis semper conjungantur, non tamen sunt idem per se, sed per accidens; quod patet ex earum terminis, ex quibus motus, & mutationes specificantur: terminus enim generationis est forma, quia est mutatio ad esse; terminus vero corruptionis est privatio, quia est mutatio ad non esse. Forma autem unius, & privatio alterius, ut forma ignis, & privatio aeris, sunt quidem idem subjecto, sed differunt ratione: & ideo etiam illud quod corrumpit, & generat, non ex eodem habet quod generat, & corrumpit; sed ex eo quod formam suam inducit, generat, & sic in quantum ens generat; ex eo autem quod forma sua necessario conjungitur privationi alterius formae, corrumpit. Unde patet quod in eo quod privationem habet, vel non ens est, aliquid corrumpit: & propter hoc Dionysius dicit, quod boni est per se loquendo generare, & salvare, & mali est corrumpere: unde non sequitur quod malum in eo quod malum est, aliquid sit.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod mali causa bonum esse non possit. Boni enim, ut dicit Dionysius, ubi supra, est salvare, & producere. Sed malum est corruptio quaedam. Ergo mali causa bonum non est.

Præterea. Unum oppositorum non est causa alterius, nisi per accidens, sicut frigidum quodammodo calefacit, ut in VIII. Physic. text. viii. dicitur. Sed malum non tantum habet causam per accidens, sed per se: quia quod est per accidens, est ut in paucioribus, malum autem videtur esse ut in pluribus. Ergo oportet quod prima causa mali sit malum.

Præterea. Omnis effectus causae secundae reducitur in causam primam. Sed omne bonum est effectus causae primae. Si ergo aliquid malum ab aliquo bono causatur, tunc causa prima, quae Deus est, mali causa erit; & sic aliquo modo malus esset Deus, quod est absurdum.

Præterea. Oportet ut effectus sequatur conditionem suae causae. Sed omne malum defectivum est. Ergo oportet quod in causa ejus aliquo modo defectus sit. Aut ergo est in ea defectus in actu, aut in potentia. Si defectus in actu; omne autem quod deficit in actu, malum est: ergo causa mali non erit bonum, sed malum; nec hoc erit primum malum, cu-

quae per se malum est, in se habet: & in tertio gradu est id quod dicitur malum per accidens, sicut causa inducens malum: hoc enim non habet in se de necessitate privationem; sed facit aliquid esse privationem habens. Unde primum dicitur absolute malum, & secundum in ordine ad primum, & tertium in ordine ad secundum. Dicendum ergo, quod malum nominat non ens. Unde illud quod per se malum est, non ponit aliquid; sed dicitur esse ut privatio. Malum vero quod est subjectum privationis, est aliquid positive, sed non ex eo quod malum est; sicut oculus est aliquid, sed non ex eo quod caecus est, quia caecitas non est in eo nisi ut negatio visionis. Quod autem dicitur malum ut causa mali, in se quidem consideratum est aliquid; sed in ordine ad effectum, ratione cuius malum dicitur, etiam privative dicitur. Dicitur enim malum ex hoc quod privationem inducit; & sic etiam ratio non entis in ipsum redundat causaliter, sicut & ratio mali.

Ad primum ergo dicendum, quod genus dupliciter potest accipi. Uno modo proprie, prout praedicatur de pluribus in eo quod quid est; & sic neque bonum, neque malum sunt genera: quia sunt de transcendentibus, quia bonum, & ens convertuntur. Alio modo communiter, ut genus dicatur omne id quod sua communitate multa ambit, & continet; & sic bonum, & malum dicuntur genera omnium contrariorum: quia, ut in I. Physic. text. lxxx. dicitur, omnia contraria hoc modo se habent quod alterum est nobilius, & alterum vilius; ita quod vilius privationem in se includit, sicut nigrum in respectu ad album, & frigidum in respectu ad calidum; propter quod in I. de generat. text. xviii. dicitur, quod frigus est privatio caloris: & per hunc modum semper alterum contrariorum pertinet ad bonum, & reliquum ad malum: unde etiam Pythagoras ponebat duos ordines rerum: unum boni, sub quo colligebat omnia perfecta, ut dextrum, triangulum, & quadrilaterum, & similia; & alterum mali, sub quo ponebat omnia quae imperfectionem implicant, ut sinistrum, feminam, & hujusmodi.

Ad secundum dicendum, quod si consideretur malum per se, sive in abstracto, sic malum opponitur bono ut privatio; si autem consideretur malum per accidens, sicut est in actione, vel in habitu, sic opponitur bono ut contrarium, ut prodigalitas liberalitati, & timiditas fortitudini.

Ad tertium dicendum, quod malum per se, vel abstracte sumptum, non est differentia specifica; sed malum per accidens, vel concrete acceptum: omnia enim moralia ex fine speciem consequuntur. Ex ordine autem ad finem debitum specificatur bona actio, & bonus habitus, ratione cuius bonum differentia specifica ponitur habitus, & actionis moralis; mala vero actio specificatur ex ordine ad finem debitum, cui admiscetur privatio finis debiti, ex quo ratio mali incidit. Unde patet quod non sola privatio specificat malum habitum, & actionem; sed positio ordinis ad finem quemdam cum privatione debiti finis: & sic patet quod malum, secundum quod differentia, non est malum per se, sed per accidens, vel concretive sumptum.

Ad quartum dicendum, quod malum potest intelligi corrumpere dupliciter: vel formaliter, vel effective: sicut enim formaliter albedo facit album, ita etiam formaliter privatio privat, & corruptio corrumpit. Malum vero per se sumptum, est ipsa pri-

vario, vel corruptio: unde non sequitur quod sit ens positive dictum, quia non privat, & corrumpit agendo. Si autem sumatur effective, sic non potest intelligi de malo per se, vel abstracte sumpto, quia privatio nihil efficit; sed oportet ut sumatur de malo per accidens, quod est subjectum, & causa mali: & hoc quidem efficit aliquid, non quidem in quantum privatum est, sed in quantum est quoddam ens quod agere potest; & ideo dicit Dionysius, de div. Nom. cap. iv. quod malum nihil agit nisi virtute boni, & ipsum bonum non posset impugnare, nisi ex boni virtute: nihil enim prohibet unum bonum alterius contrarium esse, ut calor frigoris.

Ad quintum dicendum, quod corruptio, & generatio, quamvis semper conjungantur, non tamen sunt idem per se, sed per accidens; quod patet ex earum terminis, ex quibus motus, & mutationes specificantur: terminus enim generationis est forma, quia est mutatio ad esse; terminus vero corruptionis est privatio, quia est mutatio ad non esse. Forma autem unius, & privatio alterius, ut forma ignis, & privatio aeris, sunt quidem idem subjecto, sed differunt ratione: & ideo etiam illud quod corrumpit, & generat, non ex eodem habet quod generat, & corrumpit; sed ex eo quod formam suam inducit, generat, & sic in quantum ens generat; ex eo autem quod forma sua necessario conjungitur privationi alterius formae, corrumpit. Unde patet quod in eo quod privationem habet, vel non ens est, aliquid corrumpit: & propter hoc Dionysius dicit, quod boni est per se loquendo generare, & salvare, & mali est corrumpere: unde non sequitur quod malum in eo quod malum est, aliquid sit.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod mali causa bonum esse non possit. Boni enim, ut dicit Dionysius, ubi supra, est salvare, & producere. Sed malum est corruptio quaedam. Ergo mali causa bonum non est.

Præterea. Unum oppositorum non est causa alterius, nisi per accidens, sicut frigidum quodammodo calefacit, ut in VIII. Physic. text. viii. dicitur. Sed malum non tantum habet causam per accidens, sed per se: quia quod est per accidens, est ut in paucioribus, malum autem videtur esse ut in pluribus. Ergo oportet quod prima causa mali sit malum.

Præterea. Omnis effectus causae secundae reducitur in causam primam. Sed omne bonum est effectus causae primae. Si ergo aliquid malum ab aliquo bono causatur, tunc causa prima, quae Deus est, mali causa erit; & sic aliquo modo malus esset Deus, quod est absurdum.

Præterea. Oportet ut effectus sequatur conditionem suae causae. Sed omne malum defectivum est. Ergo oportet quod in causa ejus aliquo modo defectus sit. Aut ergo est in ea defectus in actu, aut in potentia. Si defectus in actu; omne autem quod deficit in actu, malum est: ergo causa mali non erit bonum, sed malum; nec hoc erit primum malum, cu-

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod mali causa bonum esse non possit. Boni enim, ut dicit Dionysius, ubi supra, est salvare, & producere. Sed malum est corruptio quaedam. Ergo mali causa bonum non est.

Præterea. Unum oppositorum non est causa alterius, nisi per accidens, sicut frigidum quodammodo calefacit, ut in VIII. Physic. text. viii. dicitur. Sed malum non tantum habet causam per accidens, sed per se: quia quod est per accidens, est ut in paucioribus, malum autem videtur esse ut in pluribus. Ergo oportet quod prima causa mali sit malum.

Præterea. Omnis effectus causae secundae reducitur in causam primam. Sed omne bonum est effectus causae primae. Si ergo aliquid malum ab aliquo bono causatur, tunc causa prima, quae Deus est, mali causa erit; & sic aliquo modo malus esset Deus, quod est absurdum.

Præterea. Oportet ut effectus sequatur conditionem suae causae. Sed omne malum defectivum est. Ergo oportet quod in causa ejus aliquo modo defectus sit. Aut ergo est in ea defectus in actu, aut in potentia. Si defectus in actu; omne autem quod deficit in actu, malum est: ergo causa mali non erit bonum, sed malum; nec hoc erit primum malum, cu-

(1) Al. malum.

cujus causam quæsimus. Si autem defectus est in causa in potentia tantum; id autem quod est in potentia tantum, non sufficit ut educat aliquid in actu: quia in II. Physic. text. IV. dicitur: *Edificatio in actu est causa edificari in actu, & edificatio in potentia est causa edificari in potentia*: ergo ex tali causa malum actu oriri non poterit.

Præterea Dionysius dicit in IV. cap. de div. Nom. quod malum non habet causam. Sed quod a bono causatur, habet causam. Ergo malum non est ex bono.

Sed contra. Quicumque facit aliquid ad quod alterum de necessitate consequitur, etiam illius causa est. Sed res bona est causa alicujus boni, ad quod malum consequitur, ex eo quod ex illius adventu alterum bonum privatur; sicut patet in igne adurenti, qui formam suam inducens, formam rei adustæ tollit; & tamen utraque forma bonum quoddam est. Ergo bonum est causa mali.

Præterea. Omne quod est per accidens, reducitur ad per se. Sed malum non causatur nisi per accidens, quia non agit nisi virtute boni, ut Dionysius dicit, ubi sup. Ergo oportet ut causalitas mali in bonum reducatur sicut in primam causam.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod nihil agit, nisi secundum quod est in actu; nihil autem est in actu, nisi secundum quod formam, vel perfectionem aliquam habet: unde oportet quod omne quod agit, agat in quantum perfectum est, & ita in quantum est bonum; cum omne perfectum, in quantum hujusmodi, bonum sit. Intentio autem cujuslibet agentis est similitudinem suam in alio efficere: & ideo id quod est per se intentum ab agente, est quo aliquid bonum efficiatur: unde bonum per se causam habet; sed defectus incidit præter intentionem agentis. Hoc autem contingit tripliciter. Aut ex parte ejus quod intentum est ab agente, quod cum non comparatur secum quamdam aliam perfectionem, excludit eam, ut patet in generatione naturali. Ignis enim intendit formam suam in materiam inducere; sed quia forma ignis non comparatur formam aeris, inde sequitur præter intentionem agentis privatio formæ aeris. Aut ex parte materiæ recipientis actionem, quæ indisposita est ad consequendam perfectionem quam agens intendit inducere, ut patet in naturalibus (2) in partibus monstruosis, & in artificialibus in ligno nodoso, quod non dirigitur ad actionem artificis: unde remanet artificiatum aliquem defectum habens. Aut ex parte instrumenti, ut patet in claudicatione, quia a virtute gressiva sequitur gressus distortus propter curvaturam cruris. Malum autem culpæ ex duobus horum modorum contingere potest, scilicet vel ex parte ejus quod intentum est, vel ex parte instrumenti. Ex defectu enim materiæ, culpæ malum non accidit quia operationes morales non sunt factiones, ut per eas aliquid in materia constituitur, ut in VI. Ethic. cap. III. dicitur; sed sunt actiones in ipsis agentibus permanentes, & eos perfectientes, aut corruptentes: in omnibus enim peccatis quæ per deliberationem rationis procedunt, malum incidit ex parte ejus quod intentum est: sicut enim in naturalibus non possunt esse duæ formæ substantiales ultimæ; actu perfectientes eandem partem materiæ, ita non possunt esse duo ultimi fines

(2) Al. in partibus.

voluntatis: unde sicut agens naturale ex hoc quod inducit unam formam, causat defectum alterius formæ; ita etiam voluntas ex hoc quod alicui tamquam ultimo fini inhæret, quod debitus sibi finis non est, avertitur a fine ultimo sibi debito, in quo completur ratio mali culpæ, præter intentionem voluntatis. Peccata vero quæ præter deliberationem rationis procedunt, ut primi motus, incidunt ex defectu instrumenti, id est inferiorum virium, quæ sunt sicut instrumenta voluntatis, aut rationis; sicut patet in primis motibus. Sic ergo patet quod eo modo quo malum causam habere potest, bonum efficiens causa mali est, scilicet per accidens; non autem id quod est perfectum & summum bonum: quod patet per similitudinem in agentibus naturalibus, in quibus invenitur aliquod agens universale, & aliquod agens particulare. Agens particulare, quod habet actionem determinatam ad unam formam, sicut est causa formæ illius, ita est causa privationis formæ alterius, ut patet in igne, vel aqua; sol autem cum sit causa agens universaliter ad omnem formam inferiorem corporalem, non est causa privationis formæ, nisi per suam elongationem, ut dicitur in II. de generat. text. LVI. LVII. & LVIII. Similiter etiam illud quod est bonum particulare, causando aliquid bonum determinatum, excludit bonum alterum, quod non se cum illo comparatur; bonum autem completum, quod universaliter omni boni causa est, non est causa defectus alicujus boni, neque etiam per suam absentiam: quia ipsum, quantum in se est, semper præsens est, vicissitudinem non patiens absentiæ, & præsentiam.

Ad primum ergo dicendum, quod boni effectus per se est salvare, & producere; sed etiam corruptio, vel privatio potest esse per accidens effectus boni, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod bonum in toto universo contingit ut in pluribus; malum autem fit in paucioribus: plures enim sunt partes universi in quibus malum naturæ accidere non potest, scilicet superiora corpora, quam illæ in quibus malum naturæ accidit, scilicet inferiora corpora, in quibus etiam malum naturæ, ut in paucioribus est: quia causæ naturales non deficiunt a suis ordinatis effectibus nisi in minori parte. Similiter etiam est in voluntariis, si accipiatur completa causa, quæ est voluntas per habitum perfecta, quia hæc ab actu virtutis ut in minori parte deficit. Voluntas autem nondum per habitum perfecta, est incompleta causa, quia se ad utrumlibet habet: & sicut mala pluribus modis contingunt quam bona, ita in pluribus flebitur in mala quam in perfecte bona. In nullo enim voluntas hoc modo deficit ut saltem in aliqua bona non convertatur: quia malum, si perfectum sit, se ipsum destruit, ut in IV. Ethicor. cap. X. Græco-lar. dicitur.

Ad tertium dicendum, quod causa secunda habet per se effectum, secundum quod est sub causa prima: & ideo talis effectus qui per se est ejus, in causam primam reducitur; sed si sit aliquis defectus ejus per accidens, in quantum exit ab ordine causæ primæ, non oportet quod effectus ille in causam primam reducatur; sicut patet in crure claudicante: quidquid enim de ratione gressus est in claudicatione, totum efficitur mediante crure a virtute gressiva; sed crur, in quantum est improprietate virtutis gressivæ, inducit deformitatem quæ est in claudicatione.

dicione: unde non oportet quod talis deformitas sit effectus virtutis gressivæ. Ita etiam bona particularia non sunt causæ per accidens aliquorum defectuum, nisi secundum quod deficiunt a perfectione summi boni: unde non oportet quod defectus illi qui consequuntur, in summum bonum sicut in causam reducantur.

Ad quartum dicendum, quod in voluntate creata invenitur duplex defectus. Unus qui est potentialis causa mali, scilicet (3) esse ex nihilo: ex hoc enim quod ex nihilo est, potest deficere peccando, secundum veritatem electionis. Non tamen iste defectus est actualis causa mali: quia sequeretur quod voluntas semper deficeret, sicut crur claudum semper claudicat. Alius autem est defectus actualis, secundum quod actu deficit: & quidquid procedit ab ipsa, prout sub isto defectu stat, totum est malum. Illius autem defectus qui est in actu voluntatis, non oportet quod sit causa alicujus defectus in voluntate præexistens actu, quia sic in infinitum iretur; sed ipsamet voluntas secundum se considerata illius defectus causa est. Ille enim defectus in voluntate est, secundum quod voluntas ad aliquod indebito modo convertitur. Eius autem quod est converti ad bonum creatum indebito modo, voluntas dominium habet, quia ad utrumlibet libera est: non enim est simile de voluntate, & agente naturali: agens enim naturale est determinatum ad unum ex sua natura, unde non potest esse causa actionis inordinatæ, nisi per hoc quod aliquis defectus in ipso agente est; voluntas autem non est determinata ad unum, sed seipsam determinat, secundum quod huic, vel illi adhæret; & in tali adhesionem primum malum voluntatis consistit: unde primi mali culpæ, quod est in actu voluntatis, res bona, scilicet voluntas, causa est, sed per accidens, ut dictum est; secundi autem mali, quod est in actu exteriori, ipsa voluntas jam mala per interiorum actum causa est.

Ad quintum dicendum, quod malum non habet causam per se, sed per accidens, ut dictum est; & hoc Dionysius intendit: & sic per accidens bonum mali causa esse potest.

ARTICULUS IV.

Utrum malum sit subjectivum in bono.

I. P. quæst. XLVIII. art. 3. & de malo quæst. I. art. 2. & contr. Gent. Lib. III. cap. XI.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod malum non sit in bono sicut in subjecto. Sicut enim dicit Dionysius IV. cap. de div. Nomin. malum neque est existens, neque in existente. Sed propriissime dicitur esse in altero quod est in eo sicut in subjecto. Ergo existens non est subjectum mali. Sed omne bonum est existens. Ergo malum non est in bono sicut in subjecto.

2. Præterea. Malum se habet ad bonum sicut non ens ad ens. Sed ens non est subjectum non entis, quia simul esse non possunt. Ergo nec bonum est subjectum mali.

3. Præterea. Nullum contrarium est subjectum sui contrarii. Sed bonum, & malum sunt contraria. Ergo bonum non est subjectum mali. Prima patet ex hoc quod I. Physic. text. LXVI. & LXVII. dicitur, quod subjectum neutrum contrariorum est.

(3) Al. omittitur esse.

4. Si dicatur, quod regula ista fallit in his contrariis quæ sunt bonum, & malum, ut in littera dicitur; contra. In posteriori semper prius includitur. Sed prima oppositio est affirmationis, & negationis. Ergo affirmatio, & negatio includitur in omnibus contrariis. Sed affirmatio, & negatio non possunt esse simul vera. Ergo nec aliqua contraria. Subjectum autem simul est cum eo cuius est subjectum. Ergo bonum mali subjectum esse non potest.

5. Præterea. Illud quod est per se subjectum alicujus, est etiam per se causa ejus: quia sicut dicitur dicitur Avicenna, tract. I. Metaph. cap. I. subjectum est in se completum præbens alteri occasionem essendi. Sed malum non causatur per se ex principiis boni. Ergo bonum non est universaliter, & per se subjectum mali.

Sed contra. Omne quod est subjectum, est ens. Sed omne est, in quantum hujusmodi, bonum est: quia ens, & bonum convertuntur. Ergo oportet quod subjectum mali sit bonum.

Præterea. Philosophus dicit in IX. Metaphysic. text. XXI. quod non est præter res malum. Esset autem præter res, si in rebus non esset. Ergo malum est in rebus sicut in subjecto. Sed omnis res, in quantum hujusmodi, bona est: quia per se malum nulla res est, sed privatio, ut dictum est. Ergo bonum est subjectum mali.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod per se malum, ut dictum est ex dictis Avicennæ, tract. IX. Metaph. cap. VI. est privatio; privatio autem, ut in IV. Metaph. text. IV. dicitur, est negatio in substantia, id est in substantia habet subjectum; negatio autem quæ subjectum non determinat, privatio dici non potest, sed simplex negatio: unde oportet quod malum aliquid ens subjectum habeat. Omne autem ens, in quantum hujusmodi, bonum est. Unde oportet quod subjectum mali sit bonum. Sed sciendum, quod non omne bonum, subjectum mali esse potest: est enim quoddam bonum, cui nihil bonitatis deest, quia perfectum est, nec deesse potest, quia omnes bonitates in eo unum sunt, ut una ab altera separari non possit, quia simplex est; & in tali bono malum nec esse, nec cogitari potest: & hoc est summum bonum, quod Deus est. Est autem quoddam bonum, quod quamvis non omnem bonitatem perfecte colligat, sed in aliquo a summo bono deficiat, tamen non potest sibi deesse aliqua bonitatem quæ debita est sibi; ut patet in Angelis, & in corporibus celestibus, quæ bonitatem naturalem nullo modo amittere possunt; & tale etiam bonum subjectum mali esse non potest: non enim omnis carentia bonitatis malum est, sed illius tantum quam nata est res habere, & debita est ei: carere enim visu non est malum in lapide, sed in oculo: hoc enim est commune privationi omni quod aptitudinem ad actum in subjecto requirit. Est autem quoddam bonum quod nec omnem perfectionem consequitur, & propter distantiam a summo bono, illa etiam quæ debita est sibi, carere potest, & quam natum est habere; & tale bonum est subjectum mali, quidquid sit illud. Unde Dionysius dicit IV. cap. de div. Nomin. quod bonum particulare est subjectum mali. Hoc autem bonum quid sit, quod malo subjicitur, considerandum est ex perfectione quæ per malum privatur, eo quod privatio, &